

מערך הקליניקות
הפקולטה למשפטים
אוניברסיטת בר-אילן

הפקולטה למשפטים אוניברסיטת בר אילן

The Civil Legal Aid Clinic
in Jewish Law Tribunals

הקליניקה לסיוע אזרחי
על פי המשפט העברי

בס"ד

הקליניקה למשפט עברי

דו"ח סיכום שנה

תשע"ח

צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפְּדֶה וְשִׁבְיָהּ בְּצַדִּיקָה'

(ישעיהו, א, כז)

מבוא

הקליניקה לסיוע אזרחי על פי המשפט עברי בפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר אילן היא חלק ממערך הקליניקות אשר מעניק סיוע משפטי חינם לזקוקים לכך ומטפח בקרב הסטודנטים למשפטים מודעות ומחויבות חברתית לקראת עתידם המקצועי כעורכי דין.

החזון המרכזי של הקליניקה הוא הנכחת המשפט העברי ויישומו בחיי היומיום. הקליניקה שואפת להנכיח באופן משמעותי את ההלכה והמשפט העברי בעולם המשפט בן ימינו, הן כמערכת משפטית עצמאית מפותחת ועדכנית הנותנת שירות נגיש וראוי לכל החפצים בה, והן כמשפט חי ונושם אשר משפיע על עיצוב החוק והפסיקה הישראליים ותורם לעולם המחקר המשפטי הכללי. החזון של יישום המשפט העברי משתלב בחזון הכללי של הקליניקות המשפטיות שבפקולטה למשפטים, תרומה לחברה, סיוע לנזקקים וצדק חברתי כערכים עליהם יושמת החינוך המשפטי של הסטודנטים בפקולטה. הקליניקה לסיוע אזרחי על פי המשפט העברי מחברת בין שני חזונות אלה – יישום של המשפט העברי וההלכה מחד וסיוע לנזקקים מאידך, והכל תוך שאיפה לחנך את הסטודנטים שלא מדובר בחזון אוטופי, אלא בכזה הניתן למימוש ולו באופן חלקי כאן ועכשיו.

פעילות ועשייה:

לשם הגשמת החזון פועלת הקליניקה לסיוע אזרחי על פי המשפט העברי בפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר אילן לקידום ולפיתוח יישום המשפט העברי במדינת ישראל במספר זירות משמעותיות בהן נחקר ומיושם המשפט בימינו:

1. בתי דין לממונות הפוסקים על פי ההלכה - הקליניקה מייצגת צדדים מיעוטי יכולת המעוניינים להתדיין בפני בתי דין אלה ופועלת להגברת נגישותם לציבור הרחב.
2. מחוקקים – הקליניקה תורמת להגברת השפעת המשפט העברי על החקיקה באמצעות כתיבת חוות דעת מתחום המשפט העברי להצעות חוק.
3. עולם המחקר המשפטי האקדמי – הקליניקה מעורבת בפיתוח כלים למחקר יישומי של המשפט העברי ותורמת לכתיבה בתחום.
4. משפטנים וציבור הרחב – הקליניקה פועלת להנגשת המשפט העברי לאוכלוסיות רחבות, ובהם שופטים, עורכי דין וציבור המתעניינים במשפט העברי.

בעבודת הקליניקה שותפים סטודנטים לשנה ג' בלימודי משפטים באוניברסיטת בר אילן, אשר מלווים את הפונים בתיקים, כותבים חוות דעת, ושותפים בפרויקטים המחקריים השונים. בכך נחשפים גם הסטודנטים לתרומה שיש למשפט העברי לתרום לחברה הישראלית העכשווית. סטודנטים אלה בהמשך דרכם ישתלבו בעולם המשפט הן בתחום הציבורי והן בתחום הפרטי. אין ספק שהמודעות שלהם למשפט העברי והיותו משפט ישים מחלחלת ומשפיעה גם על מעגלים רחבים יותר.

בדפים הבאים יפורטו תחומי הפעילות המרכזיים בהם הייתה עסוקה הקליניקה בשנה"ל תשע"ח.

סיוע לפונים בהופעה בפני דין לממונות

מימוש מטרתה של הקליניקה לתרום להרחבת יישום המשפט העברי בחיי המשפט המודרניים, עובר ראשית לכל דרך מתן יעוץ וסיוע למיעוטי יכולת להציג את טענותיהם בפני בתי דין לענייני ממונות. זאת בהתאם להוראות חוק הבוררות בישראל המתיר לצדדים המעוניינים בכך לנהל את הסכסוך הכספי שהתגלע ביניהם בבתי דין הפוסקים על פי ההלכה במקום לפנות לבתי משפט אזרחיים.

עד כה טפלה הקליניקה בעשרות רבות של תיקי פונים אליה. חלק מהפניות מתגבשות לכדי תביעות משפטיות בבתי הדין לממונות, כאשר הקליניקה מלווה את הפונים החל מחוות דעת ראשונית, דרך גיבוש כתב תביעה, ולעיתים אף בסיוע וייצוג בפני בית הדין וכתובת סיכומים.

דוגמאות לתיקים מרכזיים השנה:

כשרות בטיול לחו"ל

התובעים התעניינו בטיול מאורגן בחו"ל אותו שיווקה הנתבעת. חבילת הטיול ששווקה לתובעים כללה טיול "לשומרי מסורת בהווי דתי". התובעים הבהירו לנציג הנתבעת, כי הם מייחסים חשיבות רבה לכך שהטיול יהיה מלא בתוכן יהודי וכן כי הוא יהיה כשר ונח לדתיים על כל המשתמע מכך. נציג הנתבעת אישר את הדברים, ואמר שהוא עצמו יהיה המדריך שילוה אותם, הטיול יכלול תכנים יהודיים משמעותיים ואוכל כשר ומושגח על ידו כשומר תורה ומצוות. בעקבות כך נרשמו התובעים לטיול ושלמו את עלותו. כשלושה שבועות לפני היציאה לטיול, נודע להם כי מדריך זה לא ייצא איתם לטיול ואת מקומו תמלא מדריכה אחרת, אולם הובטח כי הם יקבלו כל מה שסוכם. התובעים יצאו לטיול, שם התברר להם כי המדריכה אינה שולטת בחומר הנחוץ לצורך ההדרכה, וחמור מכך, התברר כי היא איננה שומרת תורה ומצוות, בניגוד למה שהובטח במפורש, ולמרות זאת אחראית על האוכל וכשרותו. התיק התברר בפני בית הדין קרית אונו, וטענות התובעים כפי שנוסחו על ידי הקליניקה נסובו בעיקר סביב עילת ביטול החוזה בין הצדדים בשל מקח טעות. זאת כיוון שסוכם בין הצדדים על חבילת נופש המותאמת לשומרי מסורת, כפי שהדבר מוגדר על פי ההלכה, אך אופי הטיול היה רחוק מלהיות מותאם לדתיים. כלומר, נוצר פער ניכר ויסודי בין המקח עליו סוכם, ובין המקח שסופק בפועל. נטען כי במצב זה אין השימוש במקח מונע את ביטולו, ובכל מקרה, אין מחילה על פגמים כאלו במצב של הטעיה מכוונת. כמו כן נטען כי דין המדינה חל על הצדדים שחתמו על הסכם בר תוקף בישראל, ולכן הנתבעת חבה בפיצויי הפרת חוזה על פי דיני החוזים בישראל. התובעים שילמו על הטיול ממיטב כספם ובנוסף לקחו חופשה ממקום העבודה, ואדם סביר לא היה מתקשר אילו ידע מראש שהטיול יתנהל כפי שהתנהל. בנוסף לכך התובעים הודיעו מראש לנתבעת כי אופי הטיול, התכנים שיועברו והאוכל מהווים עבורם תנאים יסודיים ומהותיים ועל כן יש להתייחס לכך כהפרה יסודית מוסכמת. לתובעים קמה הזכות לביטול החוזה והשבה מכוח ההפרה היסודית, אלא שלא היתה באפשרותם לעשות כן בעמדם חסרי אונים בארץ זרה. במקרה דומה (בע"א בנישתי) נקבע כי התובעים אינם חייבים כלל בתשלום, שכן טובת ההנאה מהטיול נכפתה עליהם,

וניתנה להם בניגוד לחוזה, תוך כדי הפרתו היסודית. בפס"ד יעקב דרי נ' מלון המלך שלמה, העוסק במקרה דומה, נפסקו פיצויים מוגדלים מתוך מגמה לרסן את תאוות הבצע של ספקים. בפני בית הדין נטען גם כי התנהלות התובעת מהווה פגיעה בכבוד האדם – שכן הגשת אוכל שאינו כשר לאנשים דתיים ללא ידיעתם מהווה פגיעה חמורה ברגשותיהם הדתיים ובאוטונומיה שלהם לבחור מה להכניס לגופם וממה להימנע. במהלך הדין שהתקיים בפני בית הדין, הגיעו הצדדים להסכם פשרה על פיו הנתבעת תפרסם באתרה כי היא מתחייבת לצרף להבא לכל טיול המוגדר לשומרי מסורת, רק מדריך או מדריכה שומרי מצוות. בנוסף לכך היא תשלם לתובעים פיצוי כספי המכסה חלק מעלות הטיול ואת האגרות ששולמו עיי התובעים לצורך הגשת התביעה.

תשלום שכר דירה

התובע השכיר לנתבע דירה בבעלותו. לאחר מספר שנות מגורים בדירה, הביע הנתבע את רצונו לרכוש את הדירה והצדדים החלו במגעים לקראת חתימה על הסכם. הנתבע התעכב מאד בהחלטה על רכישת הדירה ובחתימה על החוזה, וכל אותו זמן עמדו דמי השכירות על מחיר נמוך ביחס למחיר הראלי בסביבה, אולם הובהר לנתבע כי יהיה עליו להשלים את החסר. בסמוך לחתימה על ההסכם שילם הנתבע פחות ממחצית מסכום המכר וסוכם בנספח בכתב יד להסכם, כי יתרת הסכום תשולם בתוך 45 יום מעת החתימה על ההסכם. בהסכם נקבע גם כי עד לתשלום המלא עבור הדירה וקבלת החזקה המשפטית, יוסיף הנתבע לשלם דמי שכירות עבור המגורים בה. הנתבע התעכב בהעברת הסכום הנותר בגין הדירה, ולכן התובע לא העביר את הנכס על שמו. בין הצדדים התגלעה מחלוקת מי אחראי לעיכובים – האם התעכבות הנתבע בפנייה לבנק לצורך קבלת משכנתא, או בעיות באישורים שהעביר לידי התובע בעניין מצב הבעלות על הנכס. הנתבע טען כי על הנתבע לשלם לו דמי שכירות בגין התקופה שבה התגורר בדירה ולא שילם את מלא תמורתה, וכן קנסות בגין האיחור בתשלום. כתב התביעה שנוסח על ידי הקליניקה הסתמך על ההסכם בין הצדדים, ודן בסעיף הקנסות בחוזה, בטענה שיש תוקף לסעיף זה מדין סיטומתא שיש בה כדי לגבור על קושי האסמכתא שמעוררים סעיפים מעין אלה, כל עוד סכום הפיצוי המוסכם אינו מופרז והוסיפו רק מעט על הנזק האמיתי שנגרם (ראו הרב אברהם שיינפלד, 'פיצויים בשל הפרת חוזה-פיצויים מוסכמים'). בית הדין פנה אל עורכת הדין שליוותה את החתימה על הסכם המכר ויישומו, על מנת לעמוד על הסיבות לעיכובים, ולטענתה שני הצדדים עשו ככל יכולתם כדי לקדם את העסקה, אך נתקלו בנסיבות שלא היו בשליטתם. למרות זאת, בית הדין קבע כי גם אם הנתבע לא היה אחראי לעיכובים עליו לשלם בגין מגוריו בנכס בטרם עבר לבעלותו. בית הדין דן גם בסעיף הפיצויים המוסכמים, והביא את דעות הפוסקים החולקים על תקפו של סעיף זה בשל בעיית אסמכתא וריבית, וקבע כי אין לקבל את הסעיף כלשונו, אלא לקבוע רק סכום פיצוי חלקי מכח פשרה.

חוות דעת למחוקקים

הקליניקה כותבת חוות דעת בתחומים אזרחיים-ממוניים ומגישה אותם לחברי כנסת, לוועדות הכנסת ולגופים נוספים העוסקים בקידום חקיקה לצורך הגברת שילוב יסודות המשפט העברי בחוק הישראלי. הסטודנטים עוסקים בעיקר בהצעות חוק שעניינן מתן זכויות סוציאליות לזקוקים להן.

תקציר לדוגמה של חוות דעת שנכתבה בשנה האחרונה:

הצעת חוק העדפת בני המקום בשיווק קרקעות

על שולחן הכנסת הונחה הצעת חוק על פיה באזורי עדיפות לאומית, יוקצו לבני המקום שישים אחוזים מקרקע המוצעת לשיווק, בין אם קרקעות המשווקות לבניה עצמית ובין בהסדר של התניה עם הוצאת הקרקע לקבלן לשם בניית בנייני דירות. הצעת החוק באה לתת מענה לאזרחים בני המקום הרוצים להמשיך ולחיות את חייהם הבוגרים בסביבת המגורים בה חיו בשנותיהם הקודמות. הצעת החוק מתייחסת בעיקר לאזורי פריפריה, שלדעת יוזמי הצעת החוק סובלים מכשל שיווקי.

בחוות הדעת דן הסטודנט אברהם משה בנקודת מבטו של המשפט העברי לסוגיה הנידונה, תוך בחינת הפגיעה שבה מנסה לטפל הצעת החוק במעגלי השייכות של האדם למשפחתו, לקהילתו ולאדמתו, על רקע אי האפשרות הכלכלית היום להישאר להתגורר בסמיכות למקום המגורים המקורי, וכן תוך סקירת סוגיות הלכתיות שונות העולות מהצעת החוק.

בחוות הדעת נדון ערך חיי המשפחה שהינו מרכזי בעולמה של ההלכה. דוגמה מובהקת לכך היא מצוות כיבוד אב ואם כמאמר הדיבר החמישי "כִּבֵּד אֶת-אָבִיךָ, וְאֶת-אִמְךָ". לציווי זה ישנם ביטויים רבים בעולם ההלכה, ביניהם ההנחיה לבן לגור בקרבת הוריו: "אין לבן לעקור לעיר אחרת אם אביו ואמו צריכים לו שישמשם, אלא עליו להתגורר בסמוך למקום הוריו, כדי שיוכל לעסוק בכבודם" (ילקוט יוסף, הלכות כיבוד אב ואם, סימן פ"ה סעיף מד). אמנם ההלכה מתירה לאדם לעבור מעיר מגורי אביו ואימו במידה ואין ידו משגת כדי קניית דירה או אם תשלומי השכירות גבוהים מידי עבורו, אך כל זאת בדיעבד ולא מלכתחילה. מעבר למצוות התלויות בהימצאות המשפחה יחד, כגון כיבוד אב ואם, ומעבר לשמחה היתרה בחגיגת חגים ומועדים בחיק המשפחה המתגוררת בקרבת מקום, ישנה גם תועלת פרקטית בדרישה זו. כאשר בני המשפחה מתגוררים בסמיכות זה לזה, מתאפשרת עזרה הדדית, הן מבחינה פיזית בעת שכן משפחה זקוק לאחר שישעך אותו, לדוגמה בעת לידה, והן מבחינה כלכלית בהקמת עסק משפחתי משותף או בחלוקת משאבים. דומה שגם לכך כיוונה התורה בהדגשתה את חשיבות קרבת המשפחה הגרעינית. חוות הדעת דנה גם בערך חיי הקהילה, שהינה נדבך חשוב בחיי היהודי. הקהילה היהודית היוותה כבר מימי קדם מקור של כוח ואחדות לפרטים ולמשפחות. שירותים רבים שבעבר סופקו על ידי הקהילה, מסופקים כיום על ידי המדינה, אולם דומה שעדיין ישנו ערך רב בחיי קהילה, כמקור לקיום חיים חברתיים ורוחניים מספקים. עדות לחשיבות שמירת המסורת הקהילתית אנו מוצאים בפסק השולחן ערוך לגבי החובה לקיים מנהג

הרבים שקבלו על עצמם אותו במשותף: "קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם ואפילו בדברים שלא קבלו עליהם בני העיר בהסכמה אלא שנוהגין כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה...". הצעת החוק עשויה לתרום גם לחיזוק המרכיב הקהילתי שיש לו תרומה רבה לחיזוק תחושת השייכות האישית החברתית והמסורת.

חוות הדעת דנה גם בקשר שבין האדם לקרקע הבא לידי ביטוי ביהדות בחגים הקשורים ישירות לאדמה ולעבודתה בעונות השונות ובמצוות הקשורות לקרקע ממש, כגון חיוב גאולת קרקעות ועוד. התורה גם מייחסת קדושה מיוחדת לארץ ישראל אותה הבדיל הבורא מיתר הארצות, כפי שהבדיל את עם ישראל מיתר העמים. מכאן שבעיני בני המקום, לאדמה עליה גדלו ולקשר שלהם אליה, ישנם ערך רוחני ורגשי גבוה. לכן, אך סביר להטיל על היזמים חובה מוסרית וגם אופרטיבית, להקדימם בעדיפות לגבי קרקע זו, גם על חשבון פגיעה אפשרית ברווחים.

קובץ תקצירי פסקי דין לענייני ממונות

הקליניקה מפרסמת מידי כחצי שנה עלון ייחודי ובו תקצירי פסקי דין שנתנו בשנים האחרונות בנושאים ממוניים שונים. בארבע השנים האחרונות פורסמו שבעה קבצים: הראשון שבהם עסק בסיום יחסי עבודה, הקובץ השני עסק במקח טעות, השלישי בבתיים משותפים, הרביעי בנזקי ממון, החמישי בשותפויות, השישי בזכויות יוצרים, השביעי בביטול שכירות דירה, ובקרוב עתיד להתפרסם הגליון השמיני שיעסוק ברישום מקרקעין.

הגליונות מופצים למאות מנויים, בהם רבנים, דיינים, משפטנים, עורכי דין, חוקרי המשפט העברי, ספריות אקדמיות ותורניות ועוד.

המוטיבציה לרכז ולפרסם תקצירים של פסקי הדין הניתנים בבתי דין לממונות הפוסקים על פי ההלכה, נובעת מריבויים של בתי הדין ומהמדיניות ההלכתית השונה הנוהגת בהם. הקליניקה סבורה כי ריכוז פסקי הדין העוסקים בנושא אחד, תאפשר להשוות ביניהם, ותוביל למגמה של הפרייה הדדית, ולהגברת האחידות בפסיקה. אחד הגורמים לרתיעה של מתדיינים פוטנציאליים מלפנות לבי"ד הפועלים על פי ההלכה, הוא העובדה שאין מדיניות פסיקה ברורה, אין די תקדימים נגישים, ומתדיינים חשים שבפנותם לבתי דין אלה הם הולכים אל הבלתי נודע. להנגשת פסקי הדין ופרסומם לפי בחוברות נושא, תהיה תרומה של ממש ליישומם בפועל של המשפט העברי.

אכן, התגובות להוצאת הקובץ היו אוהדות ביותר. כך לדוגמה, סגן שר הדתות לשעבר וסגן שר הבטחון בהווה, הרב אלי בן דהן כתב על הקובץ: 'קבלתי בשמחה את הקובץ...ברצוני לשבח אתכם על פועלכם. הרמת קרן המשפט העברי הוא נושא ראשון במעלה המהווה יסוד בחזרה אל מקורותינו...יהיה רצון ותרואו ברכה בפרי עמלכם'. הרב אברהם דב לוי, אב בית דין ירושלים לדיני ממונות ולבירורי יוחסין כתב על הגליון: 'אני מודה לכם על ההשקעה הניכרת שהשקעתם במיון החומר, לימודו, עריכתו ועיצובו היפה והקריא לעין. יישר כוחכם, וברכתי שתזכו לערוך ולהוציא קבצים נוספים שבאמתחתכם לתועלת כולם'.

מאמרי דעה אודות הקובץ פורסמו בעיתונות הכתובה והמשודרת.

ויקימשפט עברי

השנה פתחה הקליניקה בפרויקט נוסף, בשיתוף פעולה עם ויקימדיה – נציגת ויקיפדיה בארץ. סטודנטים בקליניקה כותבים ערכים מקצועיים בתחום המשפט העברי, אשר עולים כדפים במסגרת אתר ויקיפדיה, ומעשירים את עולם הידע העולמי בתחומי המשפט העברי.

היוזם והמוביל של הפרוייקט הינו פרופ' יצחק ברנד, אשר חבר לעניין זה לקליניקה ומלווה את המחקר והכתיבה המתבצעים על ידי הסטודנטים.

העבודה על הפרוייקט החלה בסמסטר ב' של שנה זו, כאשר כפיילוט כתבו שני סטודנטים ערך על פרשנות חוזה, וערך על כבוד הבריות.

בימים אלה נמצאים הערכים בעריכה ועיבוד לקראת העלאתם לאתר ויקיפדיה.

כנסים במשפט עברי יישומי

מאז הקמתה, מארגנת הקליניקה מידי שנה כנסים המארחים פאנלים של מומחים העוסקים בשאלות רוחב הנוגעות למשפט העברי, וכן משפטים מבוימים הדנים בנושאים משפטיים עכשוויים, בהם הסטודנטים טוענים בפני דיינים בכירים. באמצעות המשפטים המבוימים, מתרגלים הסטודנטים את מיומנותם המשפטית וחווים כיצד היא באה לידי ביטוי גם בתחום המשפט העברי. בד בבד נחשף בפני הציבור הרחב היותו של המשפט העברי משפט ישים, אשר בכוחו להתמודד גם עם שאלות הנוגעות לחיי חברה ומסחר מודרניים. השאלות שנידונו בכנסים השונים עסקו כולן בשאלות משפטיות-חברתיות בתחומים מודרניים, וניסו להתמודד איתן מנקודת מבטו של המשפט העברי. בין הנושאים שנידונו בכנסים של הקליניקה מראשית הקמתה:

- ✚ זכויות הורים המתמודדים עם מחלות נפשיות
- ✚ חיזוק מעמדם של בתי הדין לממונות
- ✚ המשפט העברי בקהילה
- ✚ אחריות קרנות פנסיה לכספם של משקיעים
- ✚ זכויות יוצרים בתכניות לימודים
- ✚ ועדות קבלה ביישובים
- ✚ דיני תכנון ובניה
- ✚ דיני עבודה
- ✚ מקח טעות
- ✚ הצעת חוק יסודות המשפט העברי

ביום שני, כ"ב באייר תשע"ח, 7.5.18, קיימה הקליניקה כנס בנושא 'צווים זמניים במסגרת בוררות בבתי דין לממונות'. הכנס כלל את הרצאותיהם המרתקות של: פרופ' אריה רייך, שדיבר על המצב המשפטי המורכב של צווים זמניים במסגרת בוררויות; הרב עדו רכנץ, דיין בבית הדין ארץ חמדה-גזית, שהציג את גישתם המתונה של בתי הדין במתן צווים זמניים, על פי כללי ההלכה וד"ר אורי אהרנסון, שהעמיק ביסודות התורת משפטיים של הצווים הזמניים, השימוש האסטרטגי שנעשה בהם ומשמעות יישומם במסגרת בוררויות.

מדברי הסטודנטים עם סיום השנה

אין ספק כי העבודה על התיק הייתה התרומה הכי גדולה שלי מהקליניקה, זה נתן לי
באמת כמעט הראשונה לחוות עבודה משפטית מצטיינת אחתית על כל המשתמע מכך,
והכל כמובן בסיוע של ד"ר שפירא.

נהנתי מאד מהעבודה על התיקים והמשימות בקליניקה. אמליץ עליה לסטודנטים בשנים
הבאות.

היה מצוין, שפירא תמיד התחשבה בנו, וצמחה הכל כך שנייט את המשימות לפני
תקופות הלחץ.

מנהלת הקליניקה הייתה אולן קשבת ותמיד הייתה נכונה לעזור. אותנו וציפו מאיתנו
להיות מקצועיים ומדויקים.

הייתה שנה בה נחשפתי בעיקר לשוני שבין למידה תיאורטית לבין למידה לצורך יישום
ופרקטיקה. לטעמי זה היה הרווח הגדול בשנה הזו, כי זה פתח בפניי צוהר לדרכי חשיבה
נוספת במשפט העברי.

נהנתי מאד, הייתה הבנה מצד מנהלת הקליניקה, למדתי הרבה וקבלתי הרבה כליים.
העבודה בקליניקה עוררה בי רצון מאד גדול לקדם את המשפט העברי בעתיד.

מדברי הפונים לקליניקה

✚ 'בתקופה מאד קשה עבורנו, התקשרנו לקליניקה, וקיבלתם אותנו במאור פנים, טיפלתם בנו במסירות, אדיבות ומקצועיות לכל אורך הדרך.'

✚ 'רצינו לומר תודה רבה על כל העזרה, לא יכולנו לבקש מישהי מקצועית ובעלת לב גדול יותר ממך!'

✚ 'לפני כשנה קיבלנו הפתעה, תביעה. לא ידענו לאן לפנות ומה עלינו לעשות. בתוך הלחץ גילינו אתכם סטודנטים למשפט שבשמחה פניתם למלאכה.'

עם המון רצון ושמחה נרתמתם למשימה לעומק התיק ולהבנה שלמה, והתחלתם בעבודה. על כל סעיף מצאתם תשובה. ועל כל שאלה החזרתם קושיה. לא ויתרתם עד שהבנתם את עומקה של הסוגיה. טיעונים ענייניים ומדוייקים כך שגם אנו היינו נפעמים.

✚ תמיד שמחתם לעזור וגם לעודד לפי הצורך, שתזכו להצליח בכל אשר תפנו ואת המשפט העברי לחדש בהצלחה.

תודות וברכות

בסיום דו"ח סיכום זה, אנו מבקשים להודות מקרב לב להנהלת הפקולטה ולעומדים בראשה על עבודה מסורה ללא הפסקה לטובת הפקולטה ומערך הקליניקות בכלל, והקליניקה לסיוע אזרחי על פי המשפט העברי בפרט. תודה לדיקן פרופ' אורן פרז, העובד ללא לאות לקידומן ולפיתוחן של הקליניקות ואתו ראש מנהל הפקולטה, עו"ד מירב גבעון שהשפעתה המבורכת ניכרת בכל דבר ועניין בפקולטה. ד"ר שירי רגב-מסלם המנהלת האקדמית של מערך הקליניקות ועו"ד קרן צפריר, מנהלת המערך, מאפשרות פעילות טובה ומקצועית לכולנו. תודתנו שלוחה גם לצוות המנהלי והטכני של הפקולטה על ענפיו השונים, על הסיוע הרב והיומיומי ובמיוחד לאבשלום, עליזה, לימור וסילבי המלווים באופן שוטף את פעילות הקליניקה ומסייעים בכל הנצרך. תודות גם לשאר חברי הסגל האקדמי והמנהלי של הפקולטה על החברות והשיתוף.

המשך עבודה פורייה ומשותפת וברכת שנה טובה ומבורכת לכולנו,

ד"ר שפרה מישלוב, מנהלת

ד"ר יעקב חבה, מנחה אקדמי

הקליניקה לסיוע אזרחי על פי המשפט העברי

